

Asia: VN/22309/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

Valtiokonttori vastaa rikosten uhreille rikosvahinkolain nojalla myönnettävien korvausten suorittamisesta. Esitetyillä muutoksilla on vaikutusta rikosvahinkoihin liittyvään korvaustoimintaan erityisesti siltä osin kuin lain soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi yksityisoikeudellisten vaatimusten käsittelyyn.

Esityksen mukaan sakkomenettelyssä voitaisiin käsitellä selvä ja yksinkertainen rikosasia, josta yleisen rangaistuskäytännön perusteella voidaan tuomita vain sakkorangaistus ja josta säädetty enimmäisrangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta. Siten sakkomenettelyssä voitaisiin säädettyjen enimmäisrangaistusten perusteella ja muiden edellytysten täytyessä ratkaista muun muassa lieviä pahoinpitelyjä, vammantuottamuksia, laittomia uhkauksia ja kotirauhan rikkomisia. Esitettyjen muutosten vaikutukset Valtiokonttoriin riippuvat erityisesti siitä, kuinka laajasti sakkomenettelyä käytettäisiin rikosasioissa, joissa asianomistajana on korvausvaatimuksen esittävä luonnollinen henkilö.

Lain soveltamisalan laajentaminen: rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta

-

Lain soveltamisalan laajentaminen: menettämisseuraamukset

-

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisovalta

-

Alaikäinen epäilty sakkomenettelyssä

-

Asianosaisten suostumukset ja suostumuksen peruuttaminen

-

Lain soveltamisalan laajentaminen: yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittely

Valtiokonttori kannattaa esityksen mukaista 5 000 euron enimmäismäärää sakkomenettelyssä käsiteltävälle korvausvaatimukselle. Valtiokonttorin näkemyksen mukaan on perusteltua, että tätä suuremmat korvausvaatimukset käsitellään sakkomenettelyn sijaan tuomioistuimessa. Lisäksi Valtiokonttori kannattaa perusmuotoisten pahoinpitelyrikosten rajaamista sakkomenettelyn ulkopuolelle.

Valtiokonttori korostaa, että sakkomenettelyssä ratkaistujen yksityisoikeudellisten vaatimusten ja niitä koskevien päätösten tulisi olla korvauslajeittain eriteltyjä ja yksilöityjä kuten tuomioistuimen ratkaisussa. Tämä on tärkeää rikosvahinkokäsittelyssä, jossa myönnettävät korvaukset täytyy kohdistaa eri korvauslajeille muun muassa Oikeusrekisterikeskukselle kuuluvaa valtion takautumisoikeuden toteuttamista varten.

Esityksen mukaan riitaista korvausvaatimusta ei voitaisi käsitellä sakkomenettelyssä, vaan riitaisen korvausvaatimuksen käsittely edellyttäisi tuomioistuinmenettelyä. Valtiokonttori toteaa selkeyden vuoksi, että siltä voi hakea rikosvahinkolakiin perustuvia korvauksia ilman tuomioistuimen korvausasiassa antamaa ratkaisua esimerkiksi tilanteissa, joissa asiaa ei ole vastaajan alaikäisyyden tai tuntemattomaksi jäämisen vuoksi käsitelty tuomioistuimessa. Korvauksen myöntäminen edellyttää tällöin riittävää selvitystä siitä, että korvauksen hakija on joutunut rikoksen uhriksi ja hänelle on aiheutunut rikoksesta vahinkoa. Mikäli rikosasia ratkaistaan sakkomenettelyssä, mutta korvausvaatimusta ei voida esimerkiksi sen riitaisuuden vuoksi ratkaista samalla, voi korvauksia hakea Valtiokonttorilta ilman korvausten käsittelyä tuomioistuinmenettelyssä. Rikosvahinkolain säännökset kuitenkin osin poikkeavat vahingonkorvauslain säännöksistä, joten Valtiokonttorin korvausasiassa antama ratkaisu voi erota asian mahdollisesta ratkaisusta tuomioistuimessa.

Korvausvaatimuksen ratkaiseminen sakkomenettelyssä edellyttäisi asianosaisten suostumusten ohella sitä, ettei vaatimus ole lainvastainen tai selvästi kohtuuton tai loukkaa sivullisen oikeutta. Säännös vastaa oikeudenkäymiskaaren sääntelyä koskien esteitä vahvistaa osapuolten sovinto oikeudenkäynnissä. Sakkomenettelyssä vahvistettu korvausvelvollisuus ei perustu tutkittuihin korvausmääriin. Valtiokonttorin on tällaisissa tapauksissa korvauskäytännön yhdenmukaisuuden varmistamiseksi velvollisuus tutkia korvaukset perusteeltaan ja määrältään. Tällä hetkellä näin menetellään esimerkiksi sovintoon perustuvien rikosvahinkokorvausten käsittelyssä sekä tilanteissa, joissa korvausvaatimukset on myönnetty määrältään tuomioistuimessa. Esitetyt muutokset voivat siten lisätä Valtiokonttorissa rikosvahinkoasioiden käsittelyn työmäärää.

Rikosvahinkolain mukaan vahinkoa kärsineen tulee korvaushakemuksen ohella toimittaa Valtiokonttorille korvausasiassa annettu tuomio tai jos asiaa ei ole käsitelty tuomioistuimessa, jäljennös esitutkintapöytäkirjasta tai jollei esitutkintapöytäkirjaa ole laadittu, muu luotettava selvitys vahinkotapahtumasta. Esityksen perusteella poliisissa ei laadita sakkomenettelyssä ratkaistavissa

asioissa esitutkintapöytäkirjaa, vaan sakkomenettelyssä esimerkiksi kuulustelu kirjataan suoraan sakkolomakkeelle. Edelleen esityksessä on todettu, että kuulustelukertomukseen kirjataan vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö. Esityksen perusteella jää epäselväksi, minkälainen selvitys asianomistajalle jää sakkomenettelyssä ratkaistuista vahingonkorvausvaatimuksista. Valtiokonttori toteaa, että sen korvauskäsittelyä varten selvityksestä tulee ilmetä muiden tietojen ohella myös asianomistajaan kohdistuneen rikoksen teonkuvaus sekä asianomistajalle rikoksesta mahdollisesti aiheutuneet vammat ja esinevahingot.

Valtiokonttori katsoo, että joissain tapauksissa korvausasian ratkaiseminen ilman esitutkintapöytäkirjaa voi olla haastavaa. Rikosvahinkolain nojalla myönnettäviä korvauksia voidaan esimerkiksi sovitella määrältään, mikäli vahinkoa kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon. Valtiokonttori toteaa, että tällaisissa tapauksissa tarvitaan rikosasiassa annettu tuomio sekä mahdollisesti myös asiassa laadittu esitutkintapöytäkirja tapahtumainkulun arvioimiseksi. Edelleen Valtiokonttori toteaa, että suppeamman selvityksen perusteella vahinkoa kärsineen myötävaikutuksen arvioiminen ei välttämättä ole mahdollista. Tämä asettaa korvauksen hakijat epäyhdenvertaiseen asemaan, mikäli korvausten sovittelu riippuu siitä, onko rikosasia ratkaistu sakkomenettelyssä vai tuomioistuimessa.

Korvauksen hakijan on lisäksi toimitettava Valtiokonttorille muut asiakirjat ja tiedot, jotka ovat tarpeen korvausasian selvittämiseksi ja joita häneltä voidaan kohtuudella vaatia. Valtiokonttori korostaa, että haettaessa korvauksia esimerkiksi kivusta, särystä ja muusta tilapäisestä haitasta, edellyttää korvausten arvioiminen lähtökohtaisesti lääketieteellistä selvitystä asianomistajalle aiheutuneista vammoista. Tuomioistuimissa korvauksia voidaan joissain tapauksissa arvioida myös henkilötodistelun perusteella. Valtiokonttorissa rikosvahinkoasiat käsitellään kirjallisesti, minkä vuoksi korvauksen myöntäminen esimerkiksi tilapäisestä haitasta edellyttää kirjallista selvitystä. Valtiokonttori näkemyksen mukaan on tärkeää, että asianomistajaa tiedotetaan rikosvahinkokorvausten myöntämiseksi tarvittavan selvityksen hankkimisesta sakkomenettelyn aikana.

Esityksen mukaan sakkomenettely voisi mahdollistaa siihen soveltuvien rikosasioiden ratkaisemisen paikan päällä alusta loppuun. Korvausvaatimusten ratkaisemisen näkökulmasta esitys on siltä osin ongelmallinen, että mahdolliset asianomistajalle aiheutuvat ja esimerkiksi terveydenhuoltoon tai lääkkeisiin liittyvät kulut eivät ole vielä tässä vaiheessa aiheutuneet asianomistajalle, eikä niiden täsmällinen määrä siten voi olla selvillä. Valtiokonttori viittaa myös tältä osin tarpeeseen tiedottaa asianomistajia velvollisuudesta säilyttää ja toimittaa kuluja koskevat tositteet Valtiokonttorille mahdollista rikosvahinkolakiin perustuvaa korvausta haettaessa.

Lain soveltamisalan laajentaminen: päihdetutkimuskustannukset

-

Esitutkintaan ehdotetut muutokset

-

Muutoksenhakusääntelyyn ehdotetut muutokset

-

Vesanen Virva
Valtiokonttori - Korvaukset